

поведінкою напідпитку’ – укр. хуліган, англ. *gamp* ‘жінка, що нагадує пані Сару Гемп – медсестру у романі Дікенса „Життя та пригоди Мартіна Чузелвіта”, особливо така, що пиячить і має погану репутацію’ – укр. *алкоголичка* або *випивака*.

Однак всі ці способи лише частково замінюють слово-реалію іншої мови. Тому можна тільки дуже умовно вважати еквівалентом українського слова *котигорошок* жарг.-фольк. ‘чоловік або хлопець невеликого зросту і незвичайної сили (персонаж української народної казки)’ та англійське *shorty* ‘коротун, недомірок’ або українське *пічкур* ‘той, хто любить лежати на печі, ледар’ та англійське *lazybones* або *idler*.

Таким чином, нами було досліджено деякі особливості етнокультурної антропонімічної лексики в українській та англійській мовах та виділено деякі найбільш продуктивні лексичні угруповання в плані входження до їх складу етнокультурних антропонімів, а саме: 1) назви осіб по відношенню до раси чи національності; 2) назви осіб, що беруть участь у національних обрядах, церемоніях, дійствах; 3) назви осіб по відношенню до предмета, який є національною реалією; 4) назви осіб – історичні реалії. Зауважимо, що перша і найбільша із виділених груп є характерною тільки для англійської мови.

Наведені лексичні угруповання можуть стати у подальшому основою словника етнокультурної лексики, принаймні тієї його частини, що стосується антропонімів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М. – Рус. яз, 1983. – 269 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980. – 343 с.
3. Волошина А.В. Безеквівалентна та фонова лексика української та російської мов: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17. – Кіровоград, 2001. – 195 с.
4. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). – Львів: Вид-во при Львів уні-ті, 1989. – 216 с.
5. Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 608 с.
6. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. – Вінниця: Нова Книга, 2001. – 448 с.
7. Крупнов В.Н. Лексикографические аспекты перевода: Учеб. Пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1987. – 192 с.
8. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
9. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие. – Минск: ТетраСистемс, 2004. – 256 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олександр Бондаренко – доцент кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: контрастивна лексикологія, теорія та практика перекладу.

МАТЕРІАЛИ ДО ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА КІРОВОГРАДЩИНИ (ФІТОФРАЗЕОЛОГІЗМИ)

Олена ВІКТОРІНА (Кіровоград, Україна)

У розвідці зібрано матеріал для «Фразеологічного словника Кіровоградщини». Подано 100 фітофразеологізмів, відсутніх у «Фразеологічному словнику української мови». Охарактеризовано основні принципи структури лексикографічних статей.

The paper deals with the phraseological vocabulary of the Kirovohrad region. A hundred phytphraseologisms that are absent in the "Ukrainian phraseological vocabulary" were analyzed in the paper under consideration. The main structure principles of the lexicographic papers were defined.

Вивчення фраземного складу говірок залишається актуальною проблемою сучасного українського мовознавства. Як зазначають дослідники східнослов'янських і степових говірок Донбасу В. Ужченко і Д. Ужченко, «актуальним завданням сучасної лінгвістики є виявлення національно-культурної специфіки окремої мови, особливостей світобачення, світорозуміння й вербального реагування на навколишню дійсність, у тій чи іншій мірі реалізованих в ареальних фразеологічних стереотипах» (ФСГД: 11).

Фразеологізми деяких українських говірок уже зібрано й опубліковано в лексикографічних джерелах (Аркушин; Вархівч; Доброльожа1; Доброльожа2; ФСГД; Чабаненко та ін.). Однак у говірках Кіровоградщини цю проблематику ніхто не досліджував. Говірки зазначеної території аналізувалися на матеріалі географічної [3; СНГТК та ін.] і

медичної лексики [2; Вікторіна та ін.]. Як їхня складова частина фіксувалися і фразеологічні одиниці. Таким чином, Т. Громко, В. Лучиком, Т. Поляруш (СНГТК) і О. Вікторіною (Вікторіна) було зафіксовано частину сталих сполук говірок цього регіону. Фітофразеологізми українських говорів також були об'єктом дослідження [4; 5 та ін.].

Мета цієї розвідки – зафіксувати і лексикографічно зберегти розмаїття фітофразеологізмів говірок Кіровоградщини з наявними фонетичними, морфологічними, лексичними дублетами, полісемією.

Пропонований матеріал – один з етапів роботи над Фразеологічним словником Кіровоградщини.

Під терміном *фразеологізм* розуміємо “нарізно оформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак” [1: 770].

Серед фітокомпонентів виступають конкретні іменники на позначення родових назв рослин (бур'ян, дерево тощо); місця, в якому перебуває велика їх кількість і яке безпосередньо з них складається (ліс, поле тощо); складники рослини (гудина, гіляка, кора тощо); окремі види і сорти рослин (кропива, соняшник, цибуля тощо); назви плодів (банан, лимон, часник тощо); назви грибів (бліда поганка, мухомор, печериця тощо).

Пропонований матеріал має таку структуру: 1) фітокомпонент; 2) фразема; 3) її семантика (при наявності декількох значень усі зафіксовано окремо з відповідною нумерацією і паспортизацією); 4) скорочена назва населеного пункту, де її зафіксовано; 5) якщо фразеологізм зафіксовано у більшості досліджуваних населених пунктів, то замість їх переліку вказано ремарку «весь ареал». Щоб запобігти повторенню того самого матеріалу, у статтях з аналогічним значенням уведено систему посилань, у випадку повної синонімії значення вказано лише у тому фразеологізмові, який за алфавітом зафіксовано першим, а в інших застосовано ремарку «т. с., що...».

До пропонованого матеріалу не увійшли фраземи, наявні у «Фразеологічному словнику української мови» (ФСМ).

АПЕЛЬСИННИ Їак сви^н'а в апел'синах зі сл. *розбирається, понімає* ‘зовсім не розуміє’ (с. Пдл Олв р-ну; м. Олдр Олдр р-ну; м. Крв).

БАДИЛИНА Їак бадил'ина ў 'пол'і ‘одинокка людина’ (с. Кзр Знм р-ну).

БАНАН (Зви^н'айте), ба'нан'іў (ў нас) (с'одн'і) не^{ма} ‘говориться, коли людина відмовляється від чогось в надії отримати щось краще, якісніше, смачніше’ (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

БАНАНИ Пов'ит'агаї ба'нани з вух ‘говорять людині, яка щось недочула’ (м. Крв).

БЕЛЬКОТА Бе^л'ко'ти об'їстис'а ‘внаслідок негативних внутрішніх або зовнішніх чинників (нервового зриву, істерії тощо) мати неадекватну реакцію на подразники, втратити контроль над своєю поведінкою, робити безглузді вчинки’ (сс. Адж, В. Бйр, О-Ксг, м. Крв Крв р-ну; сс. Збк, Кцв смт Онф Онф р-ну; с. Стп Уст р-ну; с. Рвн Нвк р-ну; сс. Нвр, Трп, м. Знм Знм р-ну; сс. Ссв, Плт Кмп р-ну).

БЕРЕЗИ Не^{ма} дур'них, піш'ли бе^р'ези шчи'тат' ‘відповідь на невігідну пропозицію’ (сс. Рзд, Ссв Кмп р-ну; с. Пдл Олв р-ну).

БИЛИНА Ху^д'ий їак би^л'ина ‘дуже худа, вимучена, змарніла людина’ (сс. Мрв, Гбв Кмп р-ну; с. Рщх, м. Ббр Ббр р-ну; с. Улн Олй р-ну; сс. Рвн, Глд Нвк р-ну).

БЛІДА ПОГАНКА Їак бл'іда по'ганка ‘жінка, яка внаслідок хвороби, втоми, безсоння тощо має блідий колір обличчя’ (м. Крв; м. Олдр Олдр р-ну).

БУГИЛА Буги^л'и об'їстис'а ‘т. с., що Бе^л'ко'ти об'їстис'а’ (с. Пдл Олв р-ну).

БУРЯК Крашче рукоїу де^р'жац':а за 'теплу 'циц'ку їак за 'мерзлий бур'ак ‘легше робити дояркою ніж сапальницею’ (с. Пдл Олв р-ну).

По'морхлий, їак пече^н'ний бур'ак ‘який сильно зморщився, зсохся (про частини тіла, шкіру тощо)’ (с. Жвт Уст р-ну).

БУР'ЯН Їак бур'іан се^р'рет 'пол'а ‘нічого не вміє, ледача дитина’ (м. Олдр Олдр р-ну).

Їак з бур'іану зі сл. *вискочив, вистрибнув* ‘невихована людина’ (м. Крв; м. Олдр Олдр р-ну; с. Пдл Олв р-ну).

БУР'ЯНЕЦЬ Хоч по'ганій бур'іанец', а 'зати'шок їе ‘краще жити з яким-небудь чоловіком, аніж самій’ (м. Крв).

БУР'ЯНИНА Їак бур'янина 1) 'т. с., що Їак бади^єлина ў 'пол'і' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв); 2) 'нікому не потрібна' (с. Пдл Олв р-ну).

ВЕРБА Ве^рба в од^ному 'м'ісці' виросте 'говорять людині, яка довго купається' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

ВИШЕНЬКИ По^несли у ви^єше^н'ки 'помер' (весь ареал).

В'іднесли у ви^єше^н'ки 'т. с., що По^несли у ви^єше^н'ки' (с. Глн Свт р-ну; с. Дмн, смт Нвк Нвк р-ну; с. Інг Уст р-ну; с. Чтв, м. Знм Знм р-ну; с. Чрв, смт Кмп Кмп р-ну).

ВУЗДИКА Зацвіла їак вуздика 'хворобливо схуднути, змарніти внаслідок тяжкої праці, хвороби, переживань тощо' (с. Пдл Олв р-ну; с. Якм Млв р-ну).

ГАРБУЗИ Позн'імаї ва^реник'їў з гарбуз'їў 'тебе обдурюють' (м. Олдр Олдр р-ну).

ГИЛЯКА Їіх по^в'іс' на од^н'їй гил'ац'ї, то о^дин 'одного не^н пе^р'е^нважат' 'один не кращий за іншого; варті один одного' (с. Пнк Нвм р-ну; с. Кзр Знм р-ну; с. Тшк Дбрв р-ну; сс. Пдл, Бвт Олв р-ну).

Їак гил'ака 'дуже велика людина' (м. Крв).

ГИЧКА Їак гичка 'хвора дитина' (с. Пдл Олв р-ну).

ГИЛЯКА На г'іл'аку поче^н'питис'а 'закінчити життя через повішання' (сс. Лпн, Тшк Дбрв р-ну; с. Чмр Гйв р-ну; с. Жрв Глв р-ну).

ГОРОШИНА Їак горошина 'дрібна картопля' (м. Олдр Олдр р-ну).

Таке їак горошина 'невелика гулька округлої форми на тілі людини' (сс. Цбл, Єгр Знм р-ну; с. Шрв Олі р-ну; с. Ппв, смт Пвл Онф р-ну; м. Крв).

ГРЕЧКА Хоч г'речку с'її 'дуже брудні вуха' (м. Крв; с. Пдл Олв р-ну).

ГРИБОЧОК Їак гри^єбочок 'свіжий, тугий, повненький' (с. Пдл Олв р-ну).

ГРУША 'Долже^н їак маї груш' 'має дуже багато боргів' (м. Крв; с. Тшк Дбрв р-ну; с. Бвт Олв р-ну; с. Пдл Олв р-ну).

'Суше^нна г'руша 'дуже худа людина' (м. Олдр Олдр р-ну).

ГРУШКА Г'рушка-ми^єнушка 'щось нетривале, швидкоплинне' (с. Пдл Олв р-ну).

ГУДИНА Скру^тило їак ста^ру 'гуди^єну 'сильно хворіти; мати багато або декілька хвороб' (с. Жкч Гйв р-ну; с. Длф Улн р-ну).

ДЕРЕВО Бол'їе їак скри^єпуче 'дере^{во} 'людина, яка часто хворіє' (с. Пнк Нвм р-ну).

Скри^єпуче 'дере^{во} 'доўго жи^єве 'хворобливі люди живуть довше, а здорові помирають несподівано швидко' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

ДУБ Дуб – 'дере^{во} к'репке 'дурень' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

З 'дуба ўпаў 'т. с., що Дуб – 'дере^{во} к'репке' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв; с. Пнк Нвм р-ну).

'Наче з 'дуба ўпаў 'дивакувата людина' (м. Крв; с. Кзр Знм р-ну).

Н'ї ў дуб но^гоїў 'зовсім не розуміти' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

КАБАК Голова їак кабак 1) 'сильно болить' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв); 2) 'позбавлена можливості думати (внаслідок втоми, безсоння тощо)' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

КАКТУС Поц'їлуї ме^не з розб'їгу, я за 'кактусом си^єжу 1) 'відповідь на невігідну пропозицію' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв); 2) 'про особу, яка має нерозчесане, розпатлане волосся, погану зачіску' (с. Пдл Олв р-ну).

КАПУСТА Капусту ру^бати жарг., 'заробляти гроші' (весь ареал).

У ка^пуст'ї (знайшли, зло^вили, сп'їмали, ле^жаў(ла), б'їгаў(ла)) 'відповідь на запитання дитини де її узяли' (весь ареал).

КАРТОПЛЯ В'ід кар^топл'ї 'т'іл'ки воротн'ічок стоїт' 'необхідно у їжу вживати калорійні продукти, вітаміни' (с. Пдл Олв р-ну).

Дурний, дурний, а шквар'ки з кар^топл'ї ви^єколупує 'нерозумна людина не робить дій, які б їй зашкодили' (смт Звл Гйв р-ну).

КОРА 'Руки – не^нмоў ду^бова ко^ра 'з потрісканою, зашкарублюю, грубою шкірою' (с. Кнж Нвм р-ну; сс. Мрн, Лзв Млв р-ну).

КОРНІ Пускат' 'корн'ї 'робити певні дії, щоб мати право перебувати десь' (весь ареал).

КРОПИВА Їак 'голий ў кропи^в'ї 'переживати великий сором' (м. Крв).

ЛИКО 'Ликом зўїазано 'очевидна брехня' (м. Олдр Олдр р-ну).

ЛИМОН 'Жоўтий їак ли^ємон 'людина, має нездоровий колір обличчя' (весь ареал).

Іак ли^емон'іу об'їіс'а 'усім незадоволений' (м. Олдр Олдр р-ну).

ЛИСТ Тре^м'т'іти іак о'сикові лист 1) 'сильне тремтіння, пов'язане з переляком, нервовим збудженням, переохолодженням тощо' (с. Елс, Пдл Олв р-ну; с. Млн, смт Онф Онф р-ну; с. Озр, Адт Свт р-ну); 2) 'дуже сильно замерзнути' (с. Лбм, Пдл, смт Олв Олв р-ну; с. Нвр, м. Знм Знм р-ну; с. Озр, м. Свт Свт р-ну; с. Ссв, смт Кмп Кмп р-ну); 3) 'сильний переляк' (с. Глд, Дмн, Рвн, смт Нвк Нвк р-ну; с. Плт, смт Кмп Кмп р-ну; с. Інг, смт Уст Уст р-ну; с. Кцв, Ппв Онф р-ну).

ЛІС Г'лухо іак ў л'ісу 1) 'скрутна ситуація' (м. Олдр Олдр р-ну); 2) 'дуже тихо' (с. Пдл, смт Олв Олв р-ну; м. Крв).

З л'ісу 'вискочиў 1) 'невихована людина' (с. Кнж Нвм р-ну; с. Мрн Млв р-ну); 2) 'т. с., що **Наче з дуба ўпаў**' (с. Пдл, смт Олв Олв р-ну; м. Крв).

На'ука ў л'іс не" іде 'знадобиться все, що колись учив' (с. Пдл, смт Олв Олв р-ну; м. Крв).

Не"ма дур'них, ў л'іс поўт'ікали 'т. с., що **Не"ма дур'них, п'ішли бе"реси шчи"тат"** (с. Фдр Крв р-ну).

Не"ма дур'них, п'ішли л'іс б'їлити 'т. с., що **Не"ма дур'них, п'ішли бе"реси шчи"тат"** (с. Пдл Олв р-ну).

Не" о'ри не" ў л'іс'і і ў л'іс'і не" о'ри 'не кричи' (с. Пдл Олв р-ну).

Не" 'перший раз ў л'іс хо'диў 'людина, яка має в чомусь досвід' (м. Олдр Олдр р-ну).

Три дн'і л'ісом, три дн'і полем 'дуже довго, далеко' (м. Олдр Олдр р-ну).

Хоч би п'ід л'ісом побачити 'сильне бажання побачити когось хоча б здалеку' (с. Пдл Олв р-ну).

ЛОЗА Доўга ло'за 'дитяча гра; один гравець нагинається, упершись руками собі в коліна, інші розганяються і перестрибують через нього' (с. Пдл, смт Олв Олв р-ну).

ЛОЗИНА іак ло'зина 'високий' (с. Пдл Олв р-ну).

Ло'зина плаче (по кому) 'буде битий (говориться переважно дитині)' (с. Пдл Олв р-ну).

ЛОПУХ іак к'із'ак п'ід лопу'хом 'поганий' (с. Пдл Олв р-ну; м. Олдр Олдр р-ну).

ЛОПУХИ Вуха іак лопу'хи 'великі' (м. Олдр Олдр р-ну).

МУХОМОР іак мухо'мор по'гані 'неприємна людина' (м. Олдр Олдр р-ну).

ПАЛИЧКА Б'ридко і дво'ма пали'ч'ками ў'з'ати 'дуже негарна людина' (с. Пдл Олв р-ну).

Гидко дво'ма пали'ч'ками ў'з'ати 'т. с., що **Б'ридко і дво'ма пали'ч'ками ў'з'ати**' (м. Крв).

ПЕНЬОК Не" пе"н'ок, а 'низ'ко з'рубане 'дере"во 'говорять у відповідь на ображення словом «пеньок»' (с. Пдл Олв р-ну).

ПЕРЕЦЬ Х'ворому 'серц'у г'ірко і без 'перц'у 'хворій людині не до вередувань' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

Іак 'перцем дес' 'вимазали 'бігає як навіжений' (м. Олдр Олдр р-ну; с. Длф Улн р-ну; с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

ПЕЧЕРИЦЯ іак пе"че"риц'а 'малорухома людина' (с. Пдл Олв р-ну).

ПОГАНКА іак по'ганка 'т. с., що **іак бл'іда по'ганка**' (м. Крв).

ПОМІДОРИ Ко'ли пом'ідори 'будут' по п'ят' ко'п'їок 1) 'дуже довго' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв); 2) 'ніколи' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

На Ку'дик'іну 'гору ко'сит' пом'ідори 'Відповідь на питання «Куди йдеш?», коли не хочуть признаватися' (весь ареал).

На Ку'дик'іну 'гору по зелен'і пом'ідори 'т. с., що **На Ку'дик'іну 'гору ко'сит' пом'ідори**' (весь ареал).

На Ку'дик'іну 'гору по пом'ідори 'т. с., що **На Ку'дик'іну 'гору ко'сит' пом'ідори**' (весь ареал).

Проїшла л'убоў, за'віали пом'ідори 'кінець відносин' (весь ареал).

Проїшла л'убоў, за'віали пом'ідори, каллош'і жмут' і нам с то'боў н'е по п'ут'і 'т. с., що **Проїшла л'убоў, за'віали пом'ідори**' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

Іак 'кислих пом'ідор'ів най'іс'а (об'їіс'а) 'т. с., що **іак ли^емон'ів об'їіс'а**' (с. Пдл Олв р-ну; м. Крв).

Гайворонівського р-ну – смт Звл Гйв р-ну; с. Зибкове Онуфріївського р-ну – с. Збк Онф р-ну; м. Знам'янка Знам'янського р-ну – м. Знм Знм р-ну; с. Інгульське Устинівського р-ну – с. Инг Уст р-ну; с. Йосипівка Вільшанського р-ну – с. Йсп Влш р-ну; с. Казарня Знам'янського р-ну – с. Кзр Знм р-ну; с. Кانیж Новомиргородського р-ну – с. Кнж Нвм р-ну; м. Кіровоград – м. Крв; смт Компаніївка Компаніївського р-ну – смт Кмп Кмп р-ну; с. Куцеволівка Онуфріївського р-ну – с. Кцв Онф р-ну; с. Липняжка Добровеличківського р-ну – с. Лпн Дбрв р-ну; с. Лозуватка Маловисківського р-ну – с. Лзв Млв р-ну; с. Любомирка Олександрівського р-ну – с. Лбм Олв р-ну; с. Млинок Онуфріївського р-ну – с. Млн Онф р-ну; с. Мар'янівка Маловисківського р-ну – с. Мрн Млв р-ну; с. Надлак Новоархангельського р-ну – с. Ндл Нвр р-ну; с. Новороманівка Знам'янського р-ну – с. Нвр Знм р-ну; м. Новоукраїнка Новоукраїнського р-ну – смт Нвр Нвр р-ну; с. Озера Світловодського р-ну – с. Озр Свт р-ну; смт Олександрівка Олександрівського р-ну – смт Олв Олв р-ну; м. Олександрія Олександрійського р-ну – м. Олдр Олдр р-ну; с. Олено-Косогорівка Кіровоградського р-ну – с. О-Ксг Крв р-ну; смт Онуфріївка Онуфріївського р-ну – смт Онф Онф р-ну; смт Павлиш Онуфріївського р-ну – смт Пвл Онф р-ну; с. Пенькіно Новомиргородського р-ну – с. Пнк Нвм р-ну; с. Підлісне Олександрівського р-ну – с. Пдл Олв р-ну; с. Полтавка Компаніївського р-ну – с. Плт Кмп р-ну; с. Попівка Онуфріївського р-ну – с. Ппв Онф р-ну; с. Рівне Новоукраїнського р-ну – с. Рвн Нвк р-ну; с. Рошаївка Бобринецького р-ну – с. Ршх Ббр р-ну; с. Сасівка Компаніївського р-ну – с. Ссв Кмп р-ну; м. Світловодськ Світловодського р-ну – м. Свт Свт р-ну; с. Степанівка Устинівського р-ну – с. Стп Уст р-ну; с. Таужне Гайворонівського р-ну – с. Тжн Гйв р-ну; с. Тишківка Добровеличківського р-ну – с. Тшк Дбрв р-ну; с. Трепівка Знам'янського р-ну – с. Трп Знм р-ну; с. Ульянівка Олександрійського р-ну – с. Улн Олі р-ну; смт Устинівка Устинівського р-ну – смт Уст Уст р-ну; с. Федорівка Кіровоградського р-ну – с. Фдр Крв р-ну; с. Хащувате Гайворонівського р-ну – с. Хщв Гйв р-ну; с. Цибулеве Знам'янського р-ну – с. Цбл Знм р-ну; с. Чемерпіль Гайворонівського р-ну – с. Чмр Гйв р-ну; с. Червоновершка Компаніївського р-ну – с. Чрв Кмп р-ну; с. Чугівка Знам'янського р-ну – с. Чтв Знм р-ну; с. Шаровка Олександрійського р-ну – с. Шрв Олі р-ну; с. Якимівка Маловисківського р-ну – с. Якм Млв р-ну.

ДЖЕРЕЛА:

- Аркушин – Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав : Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині [уклад. : Г. Л. Аркушин]. – Луцьк-Люблін, 2003. («Фразеологія». – С. 76 – 133).
- Вархівч – Вархол Н. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини [уклад. : Н. Вархол, А. Івченко. – Братислава, 1990. – 160 с.
- Вікторіна – Вікторіна О. М. Словник лексики та фразеології народної медицини й лікувальної магії Кіровоградщини [уклад. : О. М. Вікторіна]. – Кіровоград : Центрально-Українське вид-во, 2006. – 436 с.
- Добролюжа1 – Добролюжа Г. Идеографічний словник поліських народних порівнянь з компаративними об'єктами – назвами тварин [уклад. : Г. Добролюжа]. – К., 1997. – 53 с.
- Добролюжа2 – Добролюжа Г. Красне слово – як золотий ключ : Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій [уклад. : Г. Добролюжа]. – Житомир, 2003.
- СНГТК – Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини [уклад. : Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш]. – К., – Кіровоград : РВГЦ КДПУ, 1999. – 224 с.
- ФСГД – Ужченко В. Д. Фразеологічний словник східно-слобожанських і степових говірок Донбасу [уклад. : В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко]. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 348 с.
- ФСУМ – Фразеологічний словник української мови [уклад. В. М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наук. думка, 1999. – 984 с.
- Чабаненко – Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини [уклад. В. А. Чабаненко]. – Запоріжжя, 2001. – 200 с.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Алефіренко М. Ф. Фразеологізм / М. Ф. Алефіренко // Українська мова : Енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 770 – 772.
2. Вікторіна О. М. Лексика народної медицини і лікувальної магії у степових говірках Дніпро-Бузького межириччя : у 2-х т. : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Вікторіна Олена Миколаївна. – Кіровоград, 2009. – 611 с.
3. Громко Т. В. Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України / Громко Т. В. – Кіровоград, 2000. – 172 с.
4. Мельник Л. В. Фітофразеологія східно-слобожанських і степових говірок / Л. В. Мельник // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – Вип. 15. – С. 5 – 10.
5. Толстая С. Из полесской обрядовой лексики: нашлось дитя / С. Толстая // Український діалектологічний збірник / Відп. ред. П. Грищенко. – Кн. 3. – К., 1997. – С. 287 – 292.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Вікторіна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки.

Наукові інтереси: проблеми семантики діалектної і просторічної лексики та фразеології, діалектні особливості говірок Кіровоградщини.

СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ КОНТАМІНАЦІЙНОГО ФРАЗОТВОРЕННЯ (на прикладі фразеологічних одиниць німецької мови)

Михайло ГАВРИШ (Київ, Україна)

Виходячи з тлумачення фразеологічної семантики як ієрархічної системи сем, у статті проаналізовано співвідношення між значеннями базових та відповідних контамінованих фразеологічних одиниць. На цій основі встановлено та розглянуто 14 можливостей (моделей) формування семантики контамінованих фразеологізмів.

Taking into consideration defining phraseological semantics as a seme hierarchical system, the relations between basic and corresponding contaminationl phraseological unites are analysed in the paper. Fourteen models of forming contaminationl phraseological unites are defined.

Фразеологічна контамінація розглядається нами – з огляду на форму – як шлях створення нових фразеологічних одиниць (ФО) на основі компонентів двох (чи й більше) висхідних (базових) фразеологізмів. Іншими словами, єдиним ідентифікаційним показником контамінованих фразеологічних одиниць (КФО) розглядається наявність у їх оформленні складових декількох – в діахронічному аспекті “старіших” – фразеологізмів: *das kommt mir spanisch vor + das sind für mich böhmische Dörfer = das kommt mir böhmisch vor*. Тому контамінаційне фразотворення класифікується як *різновидність способу фразеологічної деривації* – “(вторинного) створення фразеологізмів на базі фразеологізмів” [4: 189].

Нетрадиційність форми, як свідчать дослідження, є, зазвичай, не головною причиною виникнення КФО; їх поява та розвиток обумовлені у багатьох випадках прагненням до створення нового (незвичного), більш яскравого “внутрішнього фразеологічного образу”, тобто нового, влучнішого значення для реалізації певного комунікативного наміру. Саме тому для розкриття специфіки фразеологічної контамінації пріоритетним уявляється вивчення її семантичного аспекту – шляхів формування семантики КФО на основі значень базових ФО.

Виходимо з того, що фразеологічне значення є результатом взаємодії певних елементарних ознак – сем, які утворюють ієрархічну систему [1: 81]. В ядрі цієї системи знаходяться денотативно-сигніфікативні семи (предметно-логічна частина значення), змістовне наповнення яких доповнюється конотативними семами – експресивними, оціночними та функціонально-стилістичними. Таке трактування семантики ФО означає – і це є важливим методологічним висновком для подальших узагальнень, що різні набори конотативних сем у значеннях порівнюваних ФО при ідентичності їх денотативно-сигніфікативних компонентів є показниками варіативності одного і того ж значення, а розходження в предметно-логічних аспектах ФО – незалежно від їх конотації – свідчать про наявність різних значень.

Змістовне наповнення фразеологізму охоплює також його “внутрішній образ” (уявлення, що асоціюється в свідомості носіїв мови з первинним значенням лексичних складових ФО [3: 13]) та семантичний механізм, що інтегрує образ в семантичну структуру ФО. Для повноти висвітлення цієї проблематики необхідно згадати і інший тип сем, а саме так звані “елементи формального характеру” [2: 13], які обумовлюють категоріально-граматичне значення фразеологізмів.

Використання зазначених положень для розкриття семантики фразеологізмів покажемо на прикладі ФО *von der Bildfläche verschwinden, mit Sack und Pack* та утвореного на цій дериваційній базі контамінованого фразеологізму *mit Sack und Pack von der Bildfläche verschwinden* [5: 493].

Найбільш лаконічно та коротко значення ФО *von der Bildfläche verschwinden* передає лексема ‘зникнути’, це значення відображає дію, тобто співвідноситься з дієслівною семантикою. Цей фразеологізм є одновалентним і утворює сполуки з лексичними одиницями, що мають ознаки ‘Hum’ (людина) чи ‘-Anim’ (щось неживе, конкретне). Отже, значення ФО *von der Bildfläche verschwinden* можна описати таким реченням: “[Певні